

KOVÁCS DÁNIEL Máté

MÉRÉS ÉS ÉRTÉKELÉS A SZÁMVITELBEN*

A cikk kiindulópontja az a tény, hogy a számvitel, azon belül is a pénzügyi beszámolás alapvető feladata döntésekhez hasznosítható információk nyújtása a vállalkozásokkal kapcsolatba kerülő érintettek számára. A gazdasági jelenségek leképezése, számviteli transzformációja során létrejövő adatok információként való hasznosításának feltétele, hogy a pénzügyi kimutatások felhasználói tisztában legyenek a leképezés mögöttes feltételezéseivel. A cikk első része a mérés általános definíciójából kiindulva mutatja be a számviteli mérés és értékelés fogalmát, ezek összefüggését, alapvető jellemzőit. Ezt követően a pénzügyi beszámolásban jelenleg érvényesülő értékelési keretrendszerrel vázolja fel a nemzetközi (IFRS), illetve a magyar szabályozásból kiindulva. A cikk harmadik része a szabályozás mögött meghúzódó elméleti összefüggéseket vizsgálja, kitérve a számviteli mérés és a pénzügyi teljesítmény (jövedelem) kapcsolatára, valamint bemutatja és értékeli a számviteli mérésrel kapcsolatos főbb kritikákat.*

Kulcsszavak: számvitel, pénzügyi beszámolás, mérés, értékelés

A számvitelemélet és a számvitelszabályozás egyik központi problémája a számviteli értékelés, a számvitel mint a gazdasági jelenségek leképezésének érték-hozzárendelési vetülete. Ezen érték-hozzárendelés alapvető kérdése, hogy a számviteli elszámolások során, illetve az ezek alapján összeállított, a számviteli folyamat végeredményét jelentő pénzügyi kimutatásokban (számviteli beszámolóknak) milyen tulajdonságokkal rendelkező értékek alkalmazandók annak érdekében, hogy a pénzügyi beszámolás alapvető célja – a pénzügyi kimutatások felhasználóinak döntésekhez hasznosítható információkkal való ellátása – minél inkább érvényesüljön. Az információk hasznosításához azonban elengedhetetlen annak ismerete, hogy a számviteli leképezés mögött milyen összefüggések húzódnak meg, milyen fogalmi alapokból kiindulva, milyen mögöttes megfontolások mentén történik meg a gazdasági jelenségek és a pénzügyi kimutatásokban megjelenő értékadatok összekapcsolása. Röviden megfogalmazva: hogyan mér, illetve értékeli a számvitel.

Bár a téma gyökerei igen régre nyúlnak vissza, a számviteli mérés és értékelés, a számviteli értékelmélet máig nyitott kérdés. A cikk nem vállalkozik (nem vállalkozhat) ezeknek a problémáknak a megoldására, a cél egyfajta áttekintő, rendszerező, összegző bemutatás, amely lehetővé teszi a különböző megközelítések ütköztetését és a további kutatást.

tás, amely lehetővé teszi a különböző megközelítések ütköztetését és a további kutatást.

A számviteli mérés és értékelés fogalma

A számviteli mérés

A mérés fogalmát általánosságban Campbell (1952) úgy definiálja mint „számjegyek hozzárendelése nem számokból álló anyagi rendszerek tulajdonságainak reprezentálására a tulajdonságokat meghatározó törvények alapján” (Campbell, 1952: p. 25). Stevens (1946) szerint a mérés „számok hozzárendelése bizonyos objektumokhoz vagy eseményekhez meghatározott szabályok szerint” (Stevens, 1946: p. 667). Bár a kétféle definíció annyiban különbözik, hogy az első tulajdonságokat, míg a második magát a dolgot méri közvetlenül, ugyanakkor megegyeznek a mérés alapvető lényegében, ami nem más, mint számok objektumokhoz való rendelése.

A mögöttes szabályrendszerek különbözőségéből következően különféle mérési skálák és különböző mérések adódnak. Egy adott mérés esetén három alapvető fontosságú kérdést kell tisztázni: (1) magukat a hozzárendelési szabályokat, (2) a mérési skála matematikai tulajdonságait (illetve a mögöttes struktúrákat), (3) a skálák alapján végezhető statisztikai műveleteket.

1. *Vehmanen* (2007) a mérési folyamat három lépését azonosítja:

Koncepcióalkotás. Elsőként pontosan definiálni kell a mérési célt (amit mérni szeretnénk), ami annyit jelent, hogy a mérendő objektumot (illetve annak tulajdonságát) pontosan meg kell határozni, expliciten le kell írni egy másik fogalmi rendszer segítségével.

Bródy (1990) szemléletes példájával: „*Kavicsok megszámlálása előtt például meg kell mondanunk, hogy mit tekintünk kavicsnak. A »kavics-ság elméletébe« tartozik például a legkisebb és a legnagyobb méret meghatározása, különben a porszemeket és a szikladarabokat is hozzászámolnánk. (...) Szigorúan tekintve tehát nem a kavicsoknak van számszáma, hanem annak, amit kavicsnak tekintünk. (...) A mérték nem független az előzetesen talán kimondott, de az esetek többségében kimondatlanul maradó megállapodásoktól*” (Bródy, 1990: p. 522).

Vickrey (1970) a számviteli mérések esetében az objektumokat (jelenségeket) 7 csoportra osztja: (1) a fizikai formával bíró objektumok (pl. tárgyi eszközök, készletek, készpénz), (2) jövőbeni pénzüsszegekre vonatkozó jogosultságok (pl. követelések, értékpapírok), (3) jövőbeni szolgáltatásokra vonatkozó jogosultságok (pl. adott előlegek), (4) technológiai folyamatok használatára vonatkozó jogok (pl. használati jogok, szabadalmak), (5) jövőbeni gazdasági hasznok (pl. aktivált K+F költségek), (6) pénzeszközök visszafizetésére vonatkozó ígérvények (kötelezettségek), (7) szolgáltatások nyújtására vonatkozó ígérvények (pl. kapott előlegek). A saját tőke reziduumként való felfogása jól látható: a saját tőke értékelése önmagában nem kérdés, az eszközök és kötelezettségek értékének különbségként adódik.

2. *Kvantifikálás.* Másodikként meg kell határozni, hogy milyen módon kívánunk számokat rendelni az adott objektumhoz. Ez a lépés nem magát a hozzárendelést jelenti, csak a megfigyelés módjának meghatározását, illetve a funkcionális összefüggések definiálását.
3. *A mérés végrehajtása.* Ez maga a hozzárendelés, a megfigyelések, illetve a megfelelő mérési eszközök segítségével.¹

Ebből következően a mérésnél a mögöttes szabályrendszert az adott mérési cél (tudományterület) határozza meg. A mérés mögöttes szabályrendszere alapján állapítható meg a mérési skála, illetve annak matematikai tulajdonságai.

A számviteli mérés a gazdasági jelenségekhez, eseményekhez kíván számokat rendelni. A számviteli mérés egzakt definícióját elsőként talán az Amerikai Számviteli Társaság (*American Accounting Association* – AAA) 1971-es jelentése adta meg, amely szerint: „*a számviteli mérés számok hozzárendelése egy gazdálkodó egység múlt-, jelen- vagy jövőbeli gazdasági jelenségeihez, múltbeli vagy jelenbeli megfigyelések alapján, meghatározott szabályok szerint*” (AAA, 1971: p. 3). Ez a definíció lényegében a mai szabályozásban is érvényes.

A nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok (IFRS-ek) koncepcionális keretelveinek jelenleg hatályos mérési definíciója szerint: „*a mérés azon pénzüsszegek meghatározásának folyamata, amelyeken a pénzügyi kimutatások elemei megjelenítendőek és – a későbbiek során – kimutatandók a mérlegben és az eredménykimutatásban*” (Koncepcionális keretelvek, 4.54. bek.).²

Ha kiindulunk a pénzügyi kimutatások elemeinek definíciójából, mely szerint:

- az eszközök jövőbeni gazdasági hasznok megtestesítői,
- a kötelezettségek jövőbeni kiáramlások,
- a saját tőke ezek különbsége, míg
- a bevételek jelenbeli gazdasági hasznok,
- a költségek pedig jelenbeli negatív gazdasági hasznok,

akkor megállapíthatjuk, hogy ezek valamennyien gazdasági jelenségek lecsapódásai. A pénzértékben való kifejezés nem más, mint számok hozzárendelése a pénzügyi kimutatások elemeihez, amit magától értetődőnek tekintünk egy számviteli mérés esetében, a mögöttes szabályrendszert pedig adottnak (hiszen maga a definíció is egy szabályrendszer része), akkor láthatjuk, hogy a két meghatározás tartalmában megegyezik.

Már a számviteli mérés fogalma kapcsán fontos utalni a pénzértékek (árak) hozzárendelését eredményező mérések veszélyeire. *Bródy* (1990) hívja fel a figyelmet arra, hogy: „*Különösen veszélyes illúziókkal terhes az olyan mérés, amely az árakat figyelmeztet, vagy árak segítségével számítja ki gazdasági mutatókat. A megfigyelt árakat önkéntelenül teljesen szabatosnak tartjuk, mert az árak a váltópénz legkisebb egységéig meghatározhatók. Egy adott beruházás költségeit a főkönyvelő látszólag teljesen pontosan ki tudja mutatni, és így is kell kimutatnia: hárommilliárd-hatszáz ezer forint és 12 (nem 11 és nem 13) fillér. Az Eötvöst is megszegyenítő pontosságú mérés azonban csak látszat. Az marad homályban, hogy mit ér a fillér és mit mér a fillér, hogyan viszonylik a forint-fil-*

lér a pengő-fillérhez, a centhez, a pennyhez vagy éppen a tegnapi értékhez.” (Bródy, 1990: p. 525.) Bródy megállapítása a mai számviteli rendszerekre ugyanúgy igaz. A piaci árak mint referenciarendszer átvételével annak inkonzisztenciáit is átveszik, legyenek azok múltbeli, jelenbeli vagy jövőbeli árak, esetleg ezek keveréke is.

A mérés és az értékelés kapcsolata

A magyar számviteli szabályozás a mérés fogalmát nem használja. Bár definíciót nem ad rá, a méréssel azonos értelemben az *értékelés* fogalma vált bevetté mind a szabályozásban, mind pedig a számvitelelméletben.

A jelenlegi szabályozás „*a számviteli törvénynek megfelelő értékelési eljárásokról*” beszél, azonban ennek fogalmát nem definiálja. Baricz (1994) megfogalmazásában az „*értékelés egyrészt a mennyiségben felvett anyagi javak pénzürtékére való átszámítását, másrészt a mennyiségi felvételt nem igénylő anyagi és nem anyagi javak pénzürtékének esetleges módosítását foglalja magában*” (Baricz, 1994: p. 62). Az *értékelési eljárás* pedig: „*az értékelési tevékenység konkrét megjelenési formája, és attól függően változik, hogy miként közelítjük az értékelés tárgyait és milyen konkrét árakat vagy részértékeket alkalmazunk a pénzürtékére való átszámítás, illetve a mérlegérték megállapítása céljából*” (Baricz, 1994: p. 63).

Ha a fenti definíciót összevetjük az előző pontban definiált számviteli mérés fogalmával, akkor láthatjuk, hogy lényegében ugyanarról van szó: a cél a pénzügyi kimutatások elemeinek, a vagyonelemek és a vagyonszerkezetek (pénzürtékének meghatározása, az átszámítás nem más, mint pénzürtékek (számok) hozzárendelése, a pénzürték, illetve a mögöttes szabályozás itt is adottság. Ebből következően a magyar fogalomrendszerben (és a szabályozásban) megjelenő számviteli értékelés tartalmilag azonos a nemzetközi fogalomrendszerben bevett számviteli méréssel, a különbség pusztán formai. Mondhatnánk azt is, hogy az értékelés ilyen értelemben az érték mérése.

A mérés (*measurement*), illetve az értékelés (*valuation, de sokkal inkább evaluation*) tágabb, általános értelemben azonban nem feleltethető meg egymással. Az értékelés fogalma például a Magyar értelmező kéziszótár szerint „*valaminek, valakinek mérlegelő megítélése*”, míg egy másik általánosnak tekinthető definíció szerint: „*annak a szabálya, hogy megállapítsuk, mennyit ér – mennyire értékes – egy adott dolog*”.³

Vehmanen (2007) úgy fogalmaz, hogy az értékelés valójában egy értékszimbólum hozzáadása egy objektumhoz, amely annak az értékességét (*worth*) tükrözi valamilyen meghatározott értelemben (meghatározott

rendszer alapján). Az, hogy ez az értékszimbólum milyen rendszerben értelmezendő, az adott értékelés függvénye. Lázár (2002) értelmezésében az értékelés „*az a célirányos tevékenység, melynek keretében az értékelő egy valóságalelem értékét megállapítja. E »megállapítás« kettős értelmű: az értékelő vagy döntést hoz, s ő maga rendel értéket az értékelendőhöz, vagy egy már addig is létező (»talált«) értéket tudatosít és használ fel*” (Lázár, 2002: p. 31). Az értékelés tehát egy meghatározott referenciarendszer szerinti értékítélet-alkotás, amely referenciarendszer lehet az értékelés „sajátja”, de átvett is. Cairncross (1960) például öt különböző értékelési rendszert határoz meg: erkölcsi jószág, esztétikai szépség, hasznosság, csereérték, ideális csereérték, de a sort még folytathatnánk.

Ha tehát az értékelésre mint mérlegelő megítélésre, értékítélet-alkotásra tekintünk, míg a mérés számok hozzárendelése, ami implikálja a számok között fennálló relációk, ezen relációk által képviselt értékítéletek átvételét, akkor a két fogalom nem azonos. Ugyanakkor a mérés elengedhetetlen lépése az értékészlet kiválasztása. Ha azonban ezt az egyes alternatív értékészletek közötti választást vizsgáljuk, a kép már nem ilyen tiszta. Ilyen szempontból a mérés igenis magában foglalja az értékítélet-alkotást, attól nem választható el.

Littleton (1929) úgy érvel, hogy „*az üzletemberek, a bankárok, a befektetők számos alkalommal »értékelhetik (evaluate)« egy adott dolog tulajdonságait, piacát, a benne rejlő lehetőségeket, vagy annak állományát, a számvittel azonban nem. A számvitelnek rögzítő (recording), nem pedig értékelő (valuation) funkciója van*” (Littleton, 1929: p. 153). Peloubet (1935) szerint a számvitel nem értékelt a fenti értelemben, a számvitel „*jól informált laikusként*” csak megállapítja, hogy a mások által elvégzett értékelés mennyiben megfelelő a számvitel céljaira. A mérlegelő megítélés azonban nem feladata a számvitelnek. Berle és Fisher (1932) szerint az értékelés technikai értelemben nem a számvitel feladata, azonban azért, hogy gyakran tekintetbe kell vennie a különböző értékeléseket, a számviteli gyakorlat részévé vált. Egészen pontosan a számvitelnek kell ellenőriznie mások értékeléseit.

A fenti három megfogalmazás látszólag leszűkíti a számvitel funkcióit, azonban figyelembe kell venni, hogy az 1930-es években íródtak. Egy lényeges dologra viszont rávilágítanak: a számvitel nem értékítéletet mond, hanem leképez, ebben az értelemben tehát valóban nem értékelt. Annak megállapítása azonban valamennyi esetben a számvitel feladata, hogy az adott értékelés mennyiben van összhangban az adott számviteli rendszerrel, illetve annak alapnormáival.

Az angolszász számviteli gondolkodásban érvényesülő mérési perspektíva (*measurement perspective*) gyökere visszavezet a számvitel mögöttes feltételezéseihez, egészen pontosan a hű bemutatás kérdéseihez. Barth (2000) úgy fogalmazza meg ezt, hogy: „A megbízhatóság – hű bemutatás – annak a mértékét jelenti, hogy mennyiben tudjuk leképezni azt, amit le kívánunk képezni. Az a mérési perspektíva kiindulópontja. A mérési perspektívából következő alapvető kérdések, hogy a számviteli jövedelem mennyire jól méri a közgazdasági jövedelmet, illetve egy számviteli eszköz vagy kötelezettség mennyire jól méri a mögöttes közgazdasági eszközt vagy kötelezettséget” (Barth, 2000: p. 16 – saját betoldással, KDM). A mérési perspektívából kiindulva tehát a fenti általános értelemben nem értékel, hanem mér, a számvitel célja a gazdasági jelenségek leképezése, hű bemutatása, nem pedig értékítélet alkotása.

Ez teljesen nyilvánvaló, amikor a hozzárendelés a piaci árak hozzárendelését jelenti (*mark to market* mérés). Kevésbé nyilvánvaló azonban az ún. általános értékelési eljárások (modellek) alkalmazása esetében (*mark to model* mérés). Azt viszont nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a számviteli értékelési modellek nem „a semmiből teremtenek új világot”, leegyszerűsítve: a piac értékítéletét próbálják a mérés időpontjára vonatkozóan megállapítani. Az természetesen egy másik kérdés, hogy ezek a modellalapú értékelések mennyiben tudják ténylegesen előrevetíteni a jövőbeni folyamatokat. Abdel-Magid (1979) ugyanakkor felhívja a figyelmet arra, hogy a konvencionális számviteli értékek alapvetően két folyamat eredményeként alakulnak ki: (1) számok elemi eseményekhez (pl. adásvételi tranzakciók) való hozzárendelése során, (2) számítások, (kalkulációk, mérési modellek) alapján. Szigorú értelemben véve mérésnek csak az első folyamat nevezhető, sőt ebben az esetben, a *tranzakció pillanatában* a mérés empirikusan igazolható és arányskálán történik, mivel pénzürtékeket rendelünk az egyes vagyonelemekhez. A modellalapú értékelések, a modelleknél alkalmazott paraméterek megválasztása alapvetően befolyásolja a mérés kimenetelét, ami pedig szétfeszíti ezt a deklaráltan értéksemleges, a mögöttes tartalmat minél hűbb módon leképező megközelítést. Azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a hű bemutatás nem értelmezhető önmagában. Valójában már a releváns jelenségek kiválasztása is egyfajta értékítélet-alkotás, ebből következően a számviteli mérés ilyen szempontból sem lehet sosem értéksemleges.

Összefoglalóan azt kell rögzíteni, hogy egyrészt a nemzetközi fogalomrendszerben számviteli mérésnek

hivatkoznak a magyar szaknyelvben bevett számviteli értékelésre, másrészt a fogalmak közös mögöttes tartalma, a hozzárendelés lényegesebb kérdés a mérés és az értékelés közötti választásnál, ami sokkal inkább megközelítésmódbeli (filozófiai), semmint számvitel-elméleti kérdés. A cikkben az értékelés szót használok az érték megállapítására, bár a mérés kifejezés talán jobban hangsúlyozza a hozzárendelést, de a magyar számviteli szaknyelvben az értékelés honosodott meg, és nem tartanám szerencsésnek a bevett számviteli fogalmak lecserélését.

A probléma tisztázását nehezíti, hogy a jelenlegi számvitel az érték fogalmát kiterjedten használja. A számviteli (könyv szerinti) érték⁴ azonban tehát nem más, mint a hozzárendelési folyamat eredményeként megállapított pénzösszeg, a hozzárendelt szám. Visszatulva a mérés folyamatának három lépésére, látható, hogy a definíció, illetve a mögöttes fogalomrendszer a koncepcióalkotást jelenti, a hozzárendelés szabályairól (kvantifikáció) azonban nem mond semmit. A számviteli mérés fogalomrendszere a számviteli mérés elméletének tehát csak egyik alkotóeleme, a hozzárendelési szabályok azonban önmagából a fogalomból még nem következnek.

Értékelés a jelenlegi számviteli szabályozásban

A számviteli értékelés (mérés) elméletének tehát arra kell választ adnia, hogy milyen szabályok mentén történjen meg a számok hozzárendelése a gazdasági jelenségekhez. A hozzárendelés szabályrendszerének egyik eleme a hozzárendelés értékkészlete, azaz milyen számhalmaz(ok)ból történhet meg választás. A számviteli értékelés értékkészletét az értékelési alapok (*measurement bases*) jelentik.

Az értékelési alapok definiálása azonban nem elegendő, hiszen az értékkészlet definiálása szükséges, de nem elégséges a hozzárendelés elvégzéséhez. Ehhez az értékelési alapok közötti választás szabályait is le kell fektetni. Az értékelési alapok és az értékelési alapok kiválasztásának szabályai alkotják a számviteli értékelés elméletét.

Értékelési alapok a jelenlegi szabályozásban

A jelenleg hatályos keretelvek négy értékelési alapot definiálnak, ezek a bekerülési költség (*historical cost*), a jelenlegi költség (*current cost*), a realizálható/ kiegyenlítési érték (*realisable/settlement value*) és a jelenérték (*present value*).

A bekerülési költség (érték) hozzárendelése esetén az eszközök a kifizetett pénzeszköz (egyenérték-

kes), illetve az eszköz megszerzéséért adott ellenérték-megszerzés napján érvényes valós értékén, míg a kötelezettségek a kötelelem felvállalásáért kapott összegben, vagy bizonyos körülmények között (például nyereségadó) a normál üzletmenet során várhatóan fizetendő pénzösszegben szerepelnek a pénzügyi kimutatásokban.

A *jelenlegi (pótlási) költség* (érték) hozzárendelése esetén az eszközök egy azonos vagy helyettesítő eszközért az értékelés napján fizetendő pénzösszegben, míg a kötelezettségek a kiegyenlítésért fizetendő aktuális, diszkontálatlan összegben jelennek meg a pénzügyi kimutatásokban.

A *realizálható/kiegyenlítési érték* hozzárendelése esetén az eszközök az aktuális, szokásos piaci feltételeket tükröző értékesítésük során elérhető pénzösszegben, míg a kötelezettségek a normál üzletmenet során kiegyenlítésükkor fizetendő (diszkontálatlan) összegben jelennek meg a pénzügyi kimutatásokban.

A *jelenérték* hozzárendelése esetén az eszközök az általuk generált, várható jövőbeni pénzáramlások diszkontált jelenértékén, míg a kötelezettségek a normál üzletmenet során, kiegyenlítésükkel kapcsolatos, jövőben várható pénziáramlások diszkontált jelenértékén jelennek meg a pénzügyi kimutatásokban.

A fentiek szerint definiált négy értékelési alap olyan szempontból nem tekinthető szerencsésnek, hogy valójában *nem egységes, egyetlen elemből felépülő („atomikus”) értékfogalmak*, hanem összetett koncepciók, éppen ezért nehezen határolhatók le, definiálhatók egzakt módon (nehezen operacionalizálhatók). Alapvető probléma, hogy a Keretelv a költség és az érték összetett és az érték összetett fogalmait használja, amelyek pedig önmagukban is definiálásra szorulnak.

A *bekerülési költség* mint múltbeli beszerzési ár csak részben egységes, hiszen megjelenik benne az adott ellenérték valós értéke (nem monetáris eszközök cseréje esetén), miközben ezt a fogalmat korábban nem definiálta.

Szintén összetett koncepció a *jelenérték*, mivel a jövőbeni pénzáramlások természete szerint ez lehet jövőbeni eladási ár (értékesítésből származó cash flow-k), illetve használati érték (használatból származó cash flow-k) is. Szintén problémát jelent, hogy az ártartalmú értékelési alapok (bekerülési költség, jelenbeli bekerülési ár, realizálható érték, jövőbeni eladási ár) esetében mi az ár pontos tartalma? Kiigazított, vagy kiigazítás nélküli, csak az adott eszköz konkrét ára, vagy esetleg szorosan kapcsolódó más kiáramlások is beletartoznak stb.

Ha a fenti értékelési alapokat mint általános kategóriákat, gyűjtőfogalmakat fogadjuk el, akkor bekerülési/jelenlegi/jelenértéknek kell tekinteni minden olyan ér-

téket, amely kiindulva a múltbeli/jelenlegi árból/diszkontált pénzáramlásból, valamilyen módosítással (halmozás, amortizáció, allokálás) alakul ki.

Az értékelési alapok azonban rávilágítanak a *számviteli értékelés kettős természetére*, amit Ijiri (1967) úgy fogalmaz meg, hogy egy vagyonelem mind hasznossággal (haszonérték – *benefit value*), mind áldozattal (feláldozott érték – *sacrifice value*) jár, éppen ezért mind a hasznot, mind az áldozatot reprezentáló értékpárokkal kell mérni az eszközöket. Az idősíkot bekapcsolva Ijiri négy értékelési modellt határoz meg, amelyeket az 1. táblázat mutat be.

1. táblázat

A számviteli értékelés kettős természete

Időhorizont	Feláldozott érték	Haszonérték
Múlt	Bekerülési költség	Realizált érték
Jövő	Pótlási költség	Realizálható érték

Forrás: (Ijiri, 1967) alapján (Bedford, 1968: p. 276)

Ijiri négyes felosztása párhuzamba állítható a fent definiált négy értékelési alappal, a bekerülési érték ugyanolyan tartalmú, a pótlási költség és a realizálható érték esetében azonban sokkal inkább jelenbeli időorientált-ságról beszélhetünk, míg a jövőbeli időhorizontnak a jelenérték felel meg a mai szabályozásban. A realizált érték (múltbeli haszonérték) abból a szempontból problematikus, hogy a múltban realizált hasznok léte feltételezi az eszközök elhasználását, ez azonban azt jelenti, hogy a meglévő eszközök értékelésénél kevésbé értelmezhető.

Bedford (1968) Ijiri rendszere kapcsán szintén arra hívja fel a figyelmet, hogy az értékelési alapok pontos definíciójához az azokat létrehozó operációk (értékelési szabályok) leírása szükséges. Például a bekerülési érték jelentheti magát a megszerzett eszköz költségét (árát), jelentheti a megszerzés költségét (az ár, valamint a kapcsolódó tételek összegét), de ugyanígy az eszköz költségét is.

Ezzel az operacionalizálással Ijiri, de bizonyos szempontból a jelenlegi szabályozás is adós marad. A jelenlegi szabályozásban az egyes standardok (részletszabályok) szintjén fogalmazódik meg, hogy mit is kell érteni egy adott értékelési alap tartalmán. Ebből következően a *bekerülési érték tartalma* vagyonelemként különbözik. Jóllehet, a vagyonelemek sajátosságai miatt teljesen egységes definíció nem adható.

A fentiek alapján azt mondhatjuk, hogy bár az IFRS-keretelvek definiálják az értékelési alapokat, ugyanakkor

ez nem tölti be alapvető funkcióját, nem alkalmas arra, hogy megalapozza a számviteli értékelés elméletét.

Felmerül a kérdés, hogy vajon a szabályozásnak célja lehet-e az értékelés elméletének megalapozása? A standardalkotó ennél óvatosabban fogalmaz, célként csak a jelenlegi szabályozásban megjelenő hézagok kitöltését, illetve egy letisztult, naprakész útmutatót kívánnak megalkotni, amely alkalmas arra, hogy megállapíthatók legyenek az értékelés általános követelményei az egyes standardokban (IASB-FASB, 2008: p. 2). Ugyanakkor ez gyakorlatilag az értékelés elméletének lefektetését jelenti.

A magyar számviteli szabályozásból hiányzik az IFRS-ek rendszerét bizonyos fokon jellemző koncepcionális megközelítés (az értékelés alapelveinek lefektetése a keretelvekben). Bár a számviteli törvény az értékelést külön cím alatt szabályozza („*A mérlegben szereplő eszközök és források értékelése*” – 2000. évi C. törvény a számvitelről – a továbbiakban: Szt. – 57–59. §), itt azonban nem találjuk meg az értékelési alapok definiálását, bár azokra a tételes szabályokból visszakövetkeztethetünk. Ugyanakkor az IFRS-ek szabályaival kapcsolatban felhozott kritikák itt is megállnak.

Az értékelési alapok tervezett új katalógusa

A számviteli szabályozás is felismerte, hogy a számviteli értékelés elmélete az egyik legkevésbé fejlett területe a jelenlegi szabályozásnak, ezért a Nemzetközi Számviteli Standard Testület (*International Accounting Standards Board – IASB*) és az USA Pénzügyi Számviteli Standard Testülete (*Financial Accounting Standards Board – FASB*) közös koncepcionális keretelv-projektjének részeként sor kerül (a jövőben) az értékelés jelenlegi szabályainak felülvizsgálatára. Ennek keretében történt meg az *értékelési alapok felülvizsgálata*, melynek során a szabályozó kilenc lehetséges új értékelési alapot definiált. Ezek a múltbeli vételi ár (*past entry price*), a múltbeli eladási ár (*past exit price*), a módosított (aktualizált) múltbeli érték (*modified past amount*), a jelenlegi vételi ár (*current entry price*), a jelenlegi eladási ár (*current exit price*), a jelenlegi egyensúlyi ár (*current equilibrium price*), a használati érték (*value in use*), a jövőbeni vételi ár (*future entry price*), a jövőbeni eladási ár (*future exit price*).

Látható, hogy a tervezett értékelési alapok a hordozott információk időhorizontja mentén választhatók szét, három a múlt, négy a jelenre, kettő pedig a jövőre vonatkozik. A kilenc „jelölt” közül hét ár, egy érték, egy pedig sem nem ár, sem nem érték (a módosított múltbeli érték/összeg – *amount*). A megkülönböztetés

azért fontos, mert bár mind az árak, mind az értékek a gazdasági hasznosság mértékét próbálják megragadni, az árak a piac által determinált összegek, így egyetlen, csak egy adott gazdálkodót jellemző tényezőt sem juttatnak kifejezésre, szemben a használati értékkel, amely gazdálkodó egység specifikus tényezőit is magában foglalja.

A tervezett új értékelési alapok vitathatatlan előnye a korábbi szabályozáshoz képest, hogy kellően atomikus, operacionalizálható és hézagmentes (teljes) rendszert kíván felállítani. A tervezet hátránya pontosan ebből a hézagmentességből következik: olyannyira szerteágazóvá válnak az értékelési alapok, ami a gyakorlati alkalmazhatóságot kérdésessé teszi. Ugyanakkor az IASB hangsúlyozza, hogy valamennyi értékelésialap-jelöltet a standardalkotás későbbi szakaszában tesztelni kell, a korábban már bemutatott minőségi jellemzők alapján (azok hasznossági terében). (IASB-FASB, 2008: p. 3.)

A korábbi értékelési alapok használatát a tervezet gondosan kerüli, még a bekerülési érték sem jelenik meg önálló értékelési alapként. Ennek oka a fent kifejtett többértelműség. Különleges a jelenbeli (aktuális) vételi ár abból a szempontból, hogy szemben a múltbeli és jövőbeni vételi árral, több lehetséges kombinációt – azonos/helyettesítő eszközt – is definiál. A múltbeli árak esetében ennek relevanciája csekély, hiszen pontosan tudjuk, hogy melyik eszköz került a gazdálkodó egységhez, a jövőbeni árak esetében pedig a technikai fejlődés, a piacon elérhető helyettesítő termékek változása miatt valójában még közelítő becslés sem adható.

Az időhorizont és a minőségi jellemzők kapcsolót vizsgálva az az alapvető következtetés vonható le, hogy a múltból az értékelés időpontjához való közelítéssel a relevancia növekszik, ezzel párhuzamosan a hű bemutatás egyre nehezebbé válik, több mögöttes feltételezést igényel.

Például, ha egy évvel korábban beszerezett tárgyi eszközre gondolunk, amelynek múltbeli értéke az avulás, illetve a piaci változások következtében a döntéseknél nem bír hasznossággal. Ugyanakkor, ha az eszköz jelenlegi értékét kívánjuk megállapítani, általában egy modellszámításból indulunk ki, amelyhez számos feltételezéssel kell élnünk mind a jövőbeni használatot, mind a várható pénzáramlásokat, mind a kockázati viszonyokat illetően. Igaz ez abban az esetben is, ha az értékelés a megfigyelhető piaci árakból indul ki, hiszen kicsi a valószínűsége, hogy egy teljesen azonos eszközt találunk a piacon, ekkor pedig a piaci árak kiigazítására, az egyedi jellemzők figyelembevételére csak feltételezések alapján kerülhet sor. Ezek a feltételezések, összehasonlítva a múltbeli, ténylegesen kifizetett árral, nehezebben ellenőrizhetőek.

Hozzárendelési szabályok a jelenlegi szabályozásban

Az értékelés elméletének legfontosabb összetevői talán a hozzárendelési szabályok, amelyek megadják, hogy a korábban definiált értékkészlet elemeiből melyiket rendeljük hozzá egy adott gazdasági jelenséghez a számviteli leképezés során.

A jelenlegi szabályozásban gyakorlatilag nem beszélhetünk részleteiben kidolgozott, egységes hozzárendelési szabályrendserről.

Az IFRS-keretelvek csak annyit fektetnek le, hogy: „A pénzügyi kimutatások elkészítésénél legáltalánosabban alkalmazott értékelési alap a bekerülési érték. Rendszerint a bekerülési érték és egyéb értékelési alapok kombinációja valósul meg. Például a készleteket rendszerint a bekerülési érték és a piaci érték közül az alacsonyabbikon, a piacképes értékpapírokat piaci értéken, a nyugdíj-kötelezettségeket jelenértéken tartják számon. Ezeken túl egyes gazdálkodó egységek – a bekerülésiérték-modell nem pénzügyi eszközök átváltásainak hatását figyelmen kívül hagyó volta miatt – jelenlegi költségálapot használnak.” (Konceptcionális keretelvek, 4.56. bek.) A fentiekből következően az IFRS-ek rendszere az értékelési alapok kombinálásával egy kevert értékelési modellt valósít meg.

A kevert értékelési modellek kapcsán fennáll annak a veszélye, hogy elfedve a „közgazdasági illeszkedéseket” (*economic matches*) a számviteli leképezés során, különböző módon értékel egymással szoros kapcsolatban lévő vagyonelemeket. Ezen „féloldalas” értékelés (*accounting mismatch*) a gazdálkodó egység vagyonertékén felül saját tőkéje, eredménye is torzul, így még „közgazdaságilag kiegyensúlyozott pozíciók esetén is ingadozhat a gazdálkodó egység eredménye, illetve saját tőkéje.” (Boros, Bosnyák & Kovács, 2006: p. 513)

A magyar számviteli törvény szintén a bekerülési értéket nevezi meg általános értékelési alapként. „A befektetett eszközöket, a forgóeszközöket (...) bekerülési értéken kell értékelni.” (Szt. 57. § [1] bek.) Azonban az idézett szabály folytatása némiképp fogalmi zavart okoz, mivel hivatkozik az értékcsökkenési leírásra, valamint az értékvesztésre (terven felüli értékcsökkenésre) és annak visszairására mint az (eredeti) bekerülési értéket módosító tételekre. A (szisztematikus) értékcsökkenési leírás (amortizáció) még nem is feszíti szét a fogalmi keretet, azonban az aktuális piaci értékre alapozott, lényegében az aktuális piaci/realizálható értéket megtestesítő értékvesztés, illetve ennek (részleges) visszairása után kialakuló érték fogalmilag nem bekerülési érték. Ugyanakkor az értékhelyesbítés és a valós értéken történő értékelés lehetővé tételével a magyar

szabályozás is elmozdult, helyesebben, további lépést tett egy kevert értékelési modell irányába.

A jelenlegi számviteli szabályozás jellemzője, hogy alapvetően vagyonelemenként állapítja meg az értékelési (hozzárendelési) szabályokat. Az egyes vagyonelemek esetében azonban különbséget kell tenni a kezdeti (bekerüléskori) és a későbbi (fordulónapi/mérlegkészítés-kori) értékelés(i) között is. Ebből következően egy konkrét pénzügyi kimutatásban (mérlegben) egyszerre több értékelési alap, több időállapotot tükröző formája jelenik meg. Ennek a ténynek elméleti szempontból számos következménye van, amelyet a következő pontban mutatunk be.

A számviteli értékelés – elméleti megközelítések

A számviteli értékelés axiomatikus modellje

A jelenlegi szabályozás tehát általános értékelési alapként a bekerülési értéket határozza meg, azonban a bekerülési érték-modell elméleti tulajdonságairól nem mond semmit. A számviteleméletben Ijiri (1965) (1967) (1975) dolgozott ki egy axiomatikus modellt a bekerülésiérték-alapú számviteli rendszerekre.⁵ Ijiri három axiómát, és ebből levezetve négy értékelési szabályt fogalmazott meg. A felállított axiómák az alábbiak szerint foglalhatók össze:

1. *Kontroll axióma (axiom of control)*: Létezik olyan módszer, amellyel egy adott gazdálkodó egység által egy adott időpontban kontrollált erőforrások és fennálló kötelek egyértelműen meghatározhatók ebben, vagy egy ezt követő időpontban.
2. *Mennyiségi axióma (axiom of quantities)*: Létezik olyan módszer, amellyel valamennyi erőforrás és kötelek egyértelműen felosztható osztályokra úgy, hogy minden egyes osztály esetében definiálható egy nemnegatív és additív mennyiségi mérték olyan módon, hogy egy osztályon belül két kiválasztott egység akkor, és csak akkor azonos, ha azok mennyisége megegyezik.
3. *Csereaxióma (axiom of exchanges)*: Létezik olyan módszer, amellyel egy adott gazdálkodó egység által kontrollált erőforrásokban és fennálló kötelekben bármely időpontban bekövetkezett, ekkor, vagy egy ezt követő időpontban azonosított változások egyértelműen növekedés-csökkenés párokba rendezhetők, ahol a növekedés egy, és csak egy osztályhoz tartozik.

A kontrollaxióma alapján egyértelműen azonosítható a gazdálkodó egység valamennyi eszköze és kötelezettsége, a mennyiségi axióma alapján ezek mennyisége egyértelműen azonosítható, így az egyetlen nyitott

probléma a mennyiségekhez értékek rendelése, maga az értékelés. A csereaxióma valójában a kettős megragadás (Ijiri szóhasználatával az *oksági (casual)* kettős könyvvitel)⁶ alapszabálya: egy adott vagyonelemben bekövetkezett csökkenés minden esetben együtt jár egy ellentétes irányú mozgással, valamennyi gazdasági jelenség egyszerre két vagyonelemben okoz változást, annak eszköz- és forrásvetületét is megmozgatva. Ugyanakkor ez a kettős vetület gyakran rejtve marad, csak az eszköz-, vagy csak a forrásváltozás jelenik meg expliciten.

Az értékelési folyamat szabályait az alábbiak szerint foglalhatjuk össze:

1. *Alapszabály 1 (basic rule 1)*: Bármely, az alaposztályba (a pénzeszközök közé) tartozó erőforráscsoport értéke megegyezik az adott osztályra vonatkozó mennyiségi mérték alapján meghatározott mennyiséggel.
2. *Alapszabály 2 (basic rule 2)*: Az üreshalmaz értéke 0.
3. *Értékallokációs szabály (value allocation rule)*: Valamennyi csere előtt fel kell osztani az adott osztály értékét a kiáramló és a megmaradó erőforrások között. A kiáramló erőforrásokra felosztott értékek összege lesz a csökkenés értéke. Ezzel az értékkel kell csökkenteni az adott osztály értékét.
4. *Értékátvételi szabály (value imputation rule)*: Egy nem az alaposztályba tartozó erőforrás növekedése esetén az erőforrás-növekmény értéke megegyezik a vele párhuzamos erőforrás-csökkenés értékével. Ezzel az értékkel kell növelni az osztály értékét.
5. *Érték-összehasonlítási szabály (value comparison rule)*: Ha az erőforrás-növekedés az alaposztályba tartozik, a nyereség vagy a veszteség értéke a növekedés és a csökkenés értékének a különbsége.

Valójában a modell axiómái, valamint az alapszabályok és az érték-összehasonlítási szabály nem függ a mögöttes értékelési alaptól – jelen esetben a bekerülési értéktől. Lényegében igaz ez az értékallokációs szabályra is, jóllehet a csökkenések értékének meghatározása impliciten a bekerülési érték felosztását, illetve csökkenésként való elszámolását fogalmazza meg, ugyanakkor a csökkenések elszámolása előtti újraértékeléssel ez a szabály is kiterjeszthető. Az értékátvételi szabály, bár alapvetően bekerülésiérték-alapú: a kiáramló erőforrás értékét rendeli hozzá a beáramló erőforráshoz, szintén kiterjeszthető, ha a kiáramlást nem bekerülési érteken számoljuk el. Az érték-összehasonlítási szabályt nem pusztán a pénzeszközökre, hanem a „pénzzé alakuló”

(követelés-/kötelezettségjellegű) vagyonelemekre is vonatkozik.

Bár Ijiri modellje logikailag nem teljesen zárt, illetve nem is egészen axiomatikus (Tippet, 1978), illetve azt lehet mondani, hogy sokkal inkább a mérték, mint a mérés (értékelés) elméletét alapozza meg (Orbach, 1978), ugyanakkor vitathatatlan, hogy a bekerülésiérték-alapú számviteli rendszereket szemléletesen írja le.⁷ Mivel a mai számviteli rendszerek alapvetően bekerülésiérték-alapon állnak, így Ijiri modelljének alapelvei máig érvényesek. Bár a modell legtisztábban bekerülési érték alkalmazása esetén érvényes, azonban kiterjeszhető, ezáltal egy többcélú értékelési modell is megvalósítható a kettős megragadás elméleti alapjain állva, a fent bemutatott kiterjesztéssel.

A számviteli értékelés és jövedelem (eredmény) összefüggése⁸

Az értékelés természetesen nemcsak a mérlegben megjelenő eszközök és források értékét, hanem az eredmény kimutatott értékét is befolyásolja. Az, hogy a vagyonelemek mérlegértékét milyen értékelési szabályok (értékelési eljárások) alkalmazásával határozzuk meg, alapvetően befolyásolja a kimutatott jövedelmet is.

A számviteli jövedelem (eredmény) definiálásával kapcsolatban Dichev (2008) két ellentétes felfogást mutat be: az eredménykimutatás(-alapú), illetve a mérleg(alapú) megközelítést.

Az általa *eredménykimutatás-alapú megközelítésnek (income statement approach)* nevezett felfogás mögöttes elvi háttérének az elhatárolás alapú számvitelt, illetve az összemérést tekinthetjük. Ennek alapján a hangsúly a realizált bevételek és ráfordítások (költségek) naturálszemléletű elszámolásán, illetve ezek egymáshoz rendelésén van. A mérlegben szereplő eszközök valójában csak elhatárolt költségeknek tekinthetők, így a jövedelem a tényleges kibocsátásokhoz kapcsolódó (realizált) bevételek, és az ehhez rendelhető, bekerülési áron számított költségek különbsége (Dichev, 2008: p. 455). Paton és Littleton (1940) megállapítja, hogy „*a bevételek elszámolásakor a realizálás sokkal fontosabb, mint a jövedelem keletkezésének folyamata*” (Paton & Littleton, 1940: p. 49). Liang (2001) szerint a számviteli jövedelem fenti operatív definiálásán túl nincs általános érvényű meghatározása (belső definíciója) ebben a megközelítésben.⁹

Ezzel szemben a *mérlegalapú megközelítés (balance sheet approach)* az eszközök és kötelezettségek helyes értékelését tekinti a pénzügyi beszámolás fő feladatának.¹⁰ Az eszközök és kötelezettségek értékének meghatározása egyben meghatározza a jövedelmet is, ami ebben a megközelítésben nem más, mint a nettó eszköz-

zők (saját tőke) értékének változása – kiigazítva a tulajdonosokkal folytatott tranzakciók hatásával (Dichev, 2008: p. 454).

Baricz (1994) *értékelési elvnek* nevezi az értékelés („az eszközök és források értékelési módja”) és a vagyon, a saját tőke és az eredmény közötti elméleti összefüggést, amely rámutat, hogy az értékelés során a vagyonérték, a sajáttőke-érték vagy az eredmény élvez elsőbbséget. A *realizációs elv* múltbeli (bekerülési) áras értékelést, ezáltal a realizált eredmény meghatározását helyezi a középpontba, a mérlegérték csak másodlagos jelentőségű. Ez az értékelési elv tükröződik vissza az eredménykimutatás-alapú megközelítésben. Az *időérték elv* ezzel szemben napi áras eszköz- és kötelezettségértékelést eredményez, ezáltal a vagyon értékére fókuszál. Ez az elv az alapja a fenti, mérlegalapú megközelítésnek (Baricz, 1994: p. 75–79).

Az alapvetően ezen elvekből levezetett mérlegcélok alapján a XX. század elején több (materiális) *mérlegelméletet* dolgoztak ki, amelyek gyakorlatilag szintén ezt a kettősséget jelenítik meg. A realizációs elven nyugvó, *Schmalenbach* által kidolgozott dinamikus mérlegelmélet** az eredménykimutatás-alapú, míg az időérték elvű, többek között *Rieger*, *Niklisch* és *Le Coutre* nevével fémjelezhető statikus mérlegelmélet a mérlegalapú megközelítéshez sorolható. Az *organikus* mérlegelméletek (*Schmidt*, *Sommerfeld*) a két megközelítés kombinációjának tekinthetők. (Baricz, 1994: p. 141–160.)

A fentieket annyival szükséges pontosítani, hogy valójában bármilyen értékelési alap használata esetén a jövedelem definiálható a nettó eszközállomány változásaként, ugyanakkor ez csak egy formális egyezőség; a mérlegalapú megközelítés lényege abban rejlik, hogy az eszközök és kötelezettségek értékének bázishoz képest történt árváltozásainak hatását is mutatja. Az elmélet közgazdasági hátterét Hicks jövedelemfelfogása jelenti,^{11,12} amelyet *Alexander* (1962) úgy foglalt össze, hogy „*az adott üzleti év jövedelme alapvetően az az érték, amelytől egy személy vagy vállalkozás egy üzleti év alatt megválhat úgy, hogy az év végén ugyanolyan kedvező helyzetben lesz, mint az év elején*” (*Alexander S. S.*, 19620: p. 127).¹³ A hicksi definíció alkalmazása kapcsán azonban arra kell felhívni a figyelmet, hogy megköveteli, hogy a vagyon mind az időszak elején, mind az időszak végén megfelelően legyen értékelve. Ha az értékelés nem megfelelő, akkor a meghatározott eredmény sem lesz „hicksi jövedelem” (Dichev, 2008: p. 454).

A mérlegegyezőségéből következően tehát bármilyen értékelési alap választása esetén igaz, hogy a saját tőke záró könyv szerinti értéke megegyezik a nyitó könyv szerinti érték (BV_{t-1}), a fent definiált „hicksi” jövede-

lem ($NICL_t$), valamint a tulajdonosi tranzakciók: nettó tőkekifizetések ($NetCap_t$) és osztalékkifizetések (DIV_t) összegével. Formálisan (Wang, Buijink, & Eken, 2006, old.: 5 alapján):

$$(1) \quad BV_t = BV_{t-1} + NICL_t + NetCap_t - DIV_t$$

A kérdés valójában az, hogy egyrésztől a mérlegértékek meghatározása milyen értékelési alap felhasználásával történik, másrésztől, hogy a számviteli eredményt hogyan definiáljuk. Ha megvizsgáljuk a fenti összefüggést, látható, hogy egy tiszta bekerülési áras modell esetén a realizált eredmény teljesíti a fenti egyenlőséget. Ezzel szemben, ha a mérlegérték meghatározásakor különböző értékelési alapokat rendelünk az egyes vagyonelemekhez, akkor a bekerülésiérték-modell realizált eredménye nem egyezik meg a fenti jövedelemmel, így az egyenlet, jövedelemként behelyettesítve a kimutatott eredményt, nem teljesül.

Egyszerű példával: ha a bekerülésiérték-modell feltételeit feloldjuk, és megengedjük bizonyos vagyonelemek átértékelését a saját tőkével szemben, akkor a bekerülési értékek alapján kimutatott eredmény ezen átértékelések hatását nem tartalmazza, de a saját tőkében megjelenik az átértékelésből eredő változás, így a saját tőke tulajdonosi tranzakciók hatásán kívüli változásának csak egy részét magyarázza a kimutatott eredmény.

Peasnell (1982) és *Ohlson* (1995) nyomán *Wang és szerzőtársai* (2006) *tiszta többletnek* (*clean surplus*) nevezik a fenti egyenlőséget kielégítő eredményfogalmat, illetve ezzel párhuzamosan *rejtett többletnek* (*dirty surplus*) az olyan elemeket, amelyek a számviteli eredményt kikerülve jelentenek sajáttőke-változást.

A tiszta többlet számvitel problémája a szabályozásban az átfogó eredmény (*comprehensive income*) koncepciójával azonosítható. Az átfogó eredmény koncepció lényege, hogy a teljes tiszta többlet (teljes átfogó eredmény – *total comprehensive income*) szerepel az átfogó eredménykimutatásban (*statement of comprehensive income*). A teljes átfogó eredmény egyrésztől tartalmazza az adott időszak (alapvetően realizációs elven nyugvó) eredményét, valamint az egyéb átfogó eredményt (*other comprehensive income*).

Az egyéb átfogó eredmény bizonyos szempontból csak prezentációs kérdés, a használt értékelési modell határozza meg, hogy mennyiben jelenhetnek meg a saját tőkében a realizált eredményen felüli tételek, ami pedig független az átfogó eredmény lététől. Alapvetően a szabályozó döntésének kérdése, hogy ezekből a realizált eredményen felüli többletekből mi lesz az eredmény és mi az egyéb átfogó eredmény része. *Smith és Reither* (1996) az egyéb átfogó eredmény megjeleni-

tésének indokaként – amerikai adatokat vizsgálva – azt hozta fel, hogy bár a pénzügyi kimutatások korábban is tartalmazták ezeket az információkat, azonban korábban a saját tőkében elrejtett többletek bemutatása az (átfogó) eredménykimutatásban javítja a transzparenciát, mivel gyakorta az egyéb átfogó eredmény összetevői következetlenül és aggregáltan jelentek meg.

Az egyéb átfogó eredmény az IFRS-ek hatályos szabályai szerint a befektetett eszközök ártértékelési nyereségét (ld. IAS 16, IAS 38), különböző munkavállalói juttatási programokkal kapcsolatos aktuáriusi nyereségeket és veszteségeket (ld. IAS 19), külföldi funkcionális pénznemben készült pénzügyi kimutatások átszámításakor keletkező különbözeteket (ld. IAS 21), az egyéb átfogó eredménnyel szemben értékelt pénzügyi eszközök valós értékének változásait (ld. IAS 39/IFRS 9), a cash flow fedezeti ügyletek effektív részével kapcsolatos nyereségek és veszteségek összegét (ld. IAS 39), valamint a pénzügyi kötelezettségek hitelezésikockázat-változása miatti valós érték változását (ld. IFRS 9) tartalmazhatja. (IAS 1., 7. bek.)

A magyar számviteli szabályozás az egyéb átfogó eredményt nem ismeri, a fentieknek megfelelő tételek közvetlenül a saját tőkével szemben számolandók el. A pénzügyi kimutatások átszámításakor keletkező különbözet a hatályos magyar szabályok szerint (Szt. 123. § (7)–(9) bek.) eredményhatékonyan kell elszámolni.

Az egyéb átfogó eredmény megjelenése a számviteli szabályozásban bizonyos szempontból egy kompromiszsumnak tekinthető. A probléma abból adódik, hogy a szabályozás egyrésztől elindult a mérlegalapú megközelítés irányába, azonban a realizált eredmény koncepcióját nem kívánja feladni. Csak egy tisztán bekerülési áras értékelési modell esetén áll meg a realizált eredmény mint tiszta többlet. Amint a modell peremfeltételein lazítunk (például megengedjük a bekerülési érték alá történő leértékelést), azonnal felmerül a kérdés, hogy a keletkezett (negatív) többlet része lehet-e az eredménynek. Például az óvatosság elvén alapuló értékvesztések elszámolása esetében a megoldás az eredmény fogalmának kiterjesztése volt – még ha a szó szoros értelmében az értékvesztések miatti veszteségek nem is realizáltak. Lényegében ugyanez a kérdés az egyéb értékváltozások (akár felértékelések) bemutatásával kapcsolatban is: melyek megjelenítését engedjük meg az eredményben, és melyek azok, amelyek „csak” az egyéb átfogó eredményben jelenhetnek meg. A mögöttes tartalom azonban pusztán a bemutatástól nem változik meg. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a mögöttes közgazdasági tartalom leképezése a számvitel feladata. Az egyéb átfogó eredmény koncepció szintén ennek a feladatnak az ellátását

hivatott szolgálni, bár azt is hozzá kell tenni, hogy vitatható, mennyiben jelent jobb leképezést ez az alapvetően prezentációs megoldás.

A számviteli értékelés kritikái

A számviteli értékeléssel szemben megfogalmazott legalapvetőbb kritikák a számviteli értékelés megalapozottságának, az értékelés elméletének hiányát kifogásolták, egyben valamilyen elméleti rendszert kívántak lefektetni. Ide sorolható, például Ijiri (1975), Orbach (1978), Staubus (1985), Willet (1987), Willet (1988), Chambers R.J. (1991), Walker & Jones (2003) művei. Ugyanakkor Musvoto (2011b) megjegyzi, hogy gyakran úgy kívántak megoldást nyújtani a számviteli értékelés problémájára, hogy magát a problémát nem is definiálták (Musvoto, 2011b: p. 202), de gyakorlatilag megállapítható, hogy valamennyien a mérés – a cikk korábbi részében érintett – klasszikus elméletéből indultak ki. Ezzel szemben Musvoto kiindulási pontja, hogy a számvitel alapvetően társadalomtudomány, így alapvetően más megközelítés szükséges.¹⁴ Musvoto szerint ez a modell a reprezentációs mérés (*representational measurement – RTM*) modellje, melynek lényege, hogy kiindulva egy megfigyelhető jelenségből (empirikus kapcsolatrendszerből), leírva ennek mérendő tulajdonságait (attribútumait), kvalitatív axiómákat fogalmaz meg. A reprezentatív mérés célja, hogy a mögöttes jelenség ezen empirikus kapcsolatrendszerét minél pontosabban reprezentálja, kiindulva a kvalitatív axiómákból.

A számviteli értékelés esetében a mögöttes gazdasági jelenség megragadandó attribútumai a keretelvekben is definiált értékelési alapok (az érték, illetve a költség), ugyanakkor Musvoto meglátása szerint valójában ezek nem megfigyelhetők, empirikusan nem tesztelhetők. A számvitel valójában egy szimulált valóságot képez le¹⁵, így általában az empirikus jelenségek méréséről nem, csak azok indikátorairól beszélhetünk, amelyek bár könnyen előállíthatók, de nem validálhatók (Musvoto, 2011b). Az érték ráadásul folyamatosan változik, ennek megfelelően az értékelés eredménye csak várható értékek, illetve az ezekhez rendelt valószínűségek lehetnek (többértékes logika – *multi valued logics*), szemben a számviteli értékelés esetében hozzárendelt pénzértékekkel (egyértékes logika – *mono valued logics*) (Musvoto, 2011a: p. 222).

Chambers (1998) felhívja a figyelmet arra, hogy a számviteli értékelés jelenlegi szabályozása nem definiálja a mérési skálát, ebből következően az értékelés eredményeként hozzárendelt számokkal végezhető matematikai műveleteket sem. Ehhez kapcsolódóan szintén szükséges lenne a mérési egység fogalmának tisztázása, egy „standard” egység definiálása.

Abdel-Magid (1979) szerint a bekerüléskor még valóban arányskálán történő mérésről beszélhetünk, ugyanakkor a bekerülést követő értékelések során ez nem biztosítható. Ez a „skálavesztés” annak következménye, hogy a számviteli értékelések során a kalkulációk kerülnek túlsúlyba.¹⁶ Ez pedig azzal jár, hogy az értékelés elveszti empirikus alapjait, így csak matematikai összefüggések alapján határozhatók meg az elvégezhető műveletek – a mérési skála tulajdonságai. Azonban a kalkulált mértékek logikai igazolhatóságához szükség van a számításoknál alapul vett matematikai leképezések egységességére, ezt azonban a bekerülési érték alapú modell nem biztosítja. A bekerülésiérték-alapú modell ugyanis kevert modell: különböző leképezéseket használ például az értékcsökkenés, az értékvesztések, míg megint másokat az eredmény számszerűsítése esetében.

További probléma, hogy a pénzügyi kimutatásokban megjelenő értékek valójában aggregátumok. Ezen aggregátumok pedig fizikai mennyiségek, illetve árak szorzataként állnak elő. A fizikai mennyiséget adottságnak (múltbeli állapotot tükröző mértéknek) tekinti a számviteli értékelés, ezzel szemben az árak esetében mind múltbeli, mind jelenbeli, mind pedig jövőbeli változók használatát teszi lehetővé. Ugyanakkor ez az aggregátum szintjén inkonzisztenciához vezethet: „könnyű eljutni oda, hogy $2=4$, kiindulva abból, hogy $2 \times 0 = 4 \times 0$ ” (Chambers R.J., 1998: p. 39). Természetesen ez matematikailag abszurd, ugyanakkor rávilágít a számviteli értékek additivitásának kérdésességére.¹⁷ A kevert értékelési modellek esetében a tétel nem igényel magyarázatot, de igaz még egy tisztán bekerülésiérték-alapú modellben is, hiszen az egyes eszköz- és kötelezettségértékek különböző időállapotokat jelenítenek meg, attól függően, hogy mikor kerültek be a gazdálkodó egység pénzügyi kimutatásaiba.

Chambers abból indul ki, hogy „a mérés célja általános értelemben egy megfelelően kalibrált skála segítségével, meghatározott körülmények között megállapítsuk egy adott objektum valamely tulajdonságának nagyságrendjét”. Az aggregálás pedig valamilyen közös tulajdonsággal rendelkező objektumok azonos körülmények között elvégzett egyedi méréseinek összegzése. Ennek viszont megvannak a korlátai, nevezetesen: a gondos megfigyelés, egy meghatározott tulajdonság, egységes mérési skála és azonos körülmények. Ezen korlátok között nem adható össze egy adott napon meglévő pénzügyi összeg és egy nem monetáris eszköz azonos napi bekerülési ára, mivel a pénzügyi összeg vásárlóerőt (*spending power*) mér, míg a bekerülési ár nem. Szintén nem adhatók össze különböző időpontokra vonatkozó bekerülési árak és egy adott napon meglévő pénzügyi összeg, hacsak a skála nem tükrö-

zi vissza a két időpont közötti vásárlóerő-különbséget (Chambers R.J., 1994: p. 85). A bekerülésiérték-alapú számviteli rendszerek valamennyi korlátot megsértik, ezzel szemben, ha a mérlegértékeket az *azonos időpontra vonatkozó eladási árakból* vezetik le, ezek a korlátok nem sérülnek.

Más oldalról megközelítve szintén kérdésessé válik az aggregátumok értelmezhetősége, vételi és eladási árak együttes használata esetén: ismét oda jutunk, hogy ezek nem összegezhetők, mivel közgazdasági jellemzőik egészen mások. Szintén fennáll a probléma egy „konzervatív” számviteli értékelési modell esetében is: a megtérülésiérték-alapú leírások valójában (módosított) eladási árakon való értékelést jelentenek, míg a bekerülési érték alapvetően vételi árat jelent.

Még egy szinttel feljebb lépve magának a mérlegben megjelenő vagyonnak a jelentése is kérdésessé válik, hiszen nem csupán különböző időállapotok, különböző tulajdonságokkal jellemezhető árak, hanem egymástól igen nagy mértékben különböző vagyonelemek értékének (a hozzájuk rendelt pénz(ben kifejezett) összegeknek) összegezhetősége minden szempontból kétséges: „különböző dolgok különböző értékeléseit dolláronként összeadva jutunk el a mérlegfőösszegig, amely valójában semmilyen jelentéssel nem bír” (Chambers R.J., 1998: p. 42). Ez a felfogás gyakorlatilag a mérleg létjogosultságát kérdőjelezi meg, legalábbis a mérlegértékek szintjén. Figyelembe kell venni ugyanakkor azt a tényt, hogy az egységes elvek szerinti értékelés számos olyan további feltételezést igényelne, ami szintén rontaná a mérlegértékek minőségét a hű bemutatás kritériuma alapján.

Barlev és Haddad (2007) *pénzügyi egyenértékesnek* (*common monetary denominator – CMD*) nevezi a számvitelben használt értékfogalmat, ami lehetővé teszi matematikai műveletek végzését különböző mérleg, és eredménykimutatás-adatokkal. Attól függően, hogy milyen konkrét tartalommal bír az egyenértékes, tehát, hogy milyen értékelési alapot választunk, más és más műveletek végezhetők. Ennek alapján a szerzők megkülönböztetik a tiszta bekerülésiérték-modellnek megfelelő „alap” CMD-t, az árszínvonal-változásokkal kiigazított (*price-level adjusted*) PLA-CMD-t, az árszerkezet-változásokkal (is) kiigazított (*price-structure denoted*) PSA-CMD-t, nemzetközi szinten pedig az árfolyamváltások, illetve (befektetett eszközök esetében) az eltérő kapacitásmegőrzési minták hatásával is kiigazított, ún. teljesen kiigazított (*fully adjusted*) CMD-t. Az aggregálás, illetve az aggregátumokkal végzett bármilyen művelet csak a teljes kiigazítás esetén értelmezhető, ezt pedig a bekerülési érték, valamint a kevert értékelési modellek

nem biztosítják, ellentétben egy aktuális piaci áron nyugvó értékeléssel.

A kérdés végső soron elvezet oda, hogy mi a feladata a számviteli értékelésnek? *Beaver és Demski* (1979) szerint a tökéletlen és nem teljes piacok világában a számviteli értékelés, illetve jövedelemmérés feladata az információszolgáltatás, a számvitel egy „*költséghatékony kommunikációs eljárás*” (*Beaver & Demski, 1979: p. 38*). Ez az ún. „*információtartalmi megközelítés*” (*Christensen & Demski, 2002*) valójában nem új, hiszen a számvitel feladata alapvetően az információszolgáltatás, azonban ahogy *Shortridge és Smith* (2009) rámutatott, a mögöttes (elsősorban gazdasági) jelenségrendszer, az abból fakadó megoldandó problémák, illetve az információigény megváltozott.¹⁸ Ennek következményeként a számviteli rendszernek is át kell(ett) alakulnia: a számvitel az ipari paradigmából az információtartalmi paradigma felé lépett. *Liang* (2001) ezt a paradigmaváltást mérési perspektívától az információtartalmi perspektíva felé történő elmozdulásnak nevezi, ahol szemben a korábbi elemenkénti (eszköz, jövedelem stb.) megközelítés helyét a számviteli információk döntéshozatali hasznosságának kérdése veszi át.

Összegzés

A számviteli értékelés elméletének két alappillére tehát a számviteli értékelési alapok, illetve az ezekhez kapcsolódó hozzárendelési szabályok rendszere. A jelenlegi szabályozásban az értékelés egységes elméletéről kevéssé beszélhetünk, elsősorban a gyakorlati alkalmazás irányából megközelítve, az egyes vagyonelemek szintjén kerülnek definiálásra az értékelési szabályok. A specifikus szabályozás egyrésztől kikerülhetetlen, tekintetbe véve a vagyonelemek eltérő tulajdonságait, ugyanakkor a szabályozás szintjén is szükséges a számviteli értékelés koncepcionális kérdéseinek tisztázása. Ennek során azonban nem hagyható figyelmen kívül az elméleti modellek gyakorlati alkalmazhatóságának követelménye, amely követelmény szükségszerűen az elméleti modellek bizonyos transzformációját igényli.

A jelenlegi számviteli szabályozást jellemző kevert értékelési modellek elméleti szinten számos problémát vetnek fel, ugyanakkor ezen elméleti hiányosságok egy részének feloldásához a pénzügyi beszámolás, ezen belül a számviteli értékelés céljának tisztázása szükséges.

A fent bemutatott információtartalmi megközelítés-sel lényegében visszajutottunk a pénzügyi beszámolás alapvető céljához, a döntési hasznossághoz. A szabályozásban, legalábbis alapelvi szinten, érvényesül ez a megközelítés. Ugyanakkor figyelembe kell venni,

hogy egy, az általános célú pénzügyi beszámolásban alkalmazható/alkalmazandó értékelési modell vizsgálata esetében bizonyos *korlátozó tényezők* érvényesülnek, így az elméleti tisztaságú modellek nem minden esetben alkalmazhatók a gyakorlatban. A „szimulált valóság” tehát ilyen szempontból kikerülhetetlen, ugyanakkor a fenti kritikák rávilágítanak a számviteli értékelés korlátaira, illetve arra, hogy egy abszolút skála felállítására nem feltétlenül célravezető, egy adott értékelési modell elméleti szempontú vizsgálata önmagában nem feltétlenül világít rá annak erősségeire és gyengeségeire, nem lehet eltekinteni az adott keretrendszerrel, amelybe beágyazottan jött létre és alkalmazandó.

A szabályozásban az értékelési alapok újragondolásával elindult koncepcionális rendezésnek a fentiekből következően nem lehet célja a számviteli értékelés rendszerének elméleti tisztaságú újragondolása. Ugyanakkor az adott keretek között hozzájárulhat a pénzügyi kimutatásokban megjelenő értékek mögött meghúzódó közgazdasági megfontolások feltárásához, ezáltal a számviteli értékek pontos jelentéstartalmának megértéséhez.

Lábjegyzet

* A cikk elkészítéséhez nyújtott szíves segítségéért köszönet illeti Dr. Bosnyák Jánost.

** Szintén ide sorolható Kosiolpagatórikus mérlegelmélete.

¹ Ezzel szemben például *Kircher* (1959) 5 lépésre tagolja a mérés folyamatát: (1) célkitűzés, (2) a mérési objektum meghatározása, (3) a mérendő jellemzők meghatározása, (4) a mérési módszer és a mértékegység rögzítése, valamint (5) a mértékegység és az objektum összevetése. Összevetve az általam idézett szakaszokkal láthat, hogy *Kircher* az első, koncepcióalkotási lépést felbontja, ennek elemei azonban itt is azonosíthatók. Részletesebben lásd például: (*Lázár, 2002: p. 30–31*).

² A keretelvek ezen részének átdolgozása folyamatban van, ennek részeként a mérés új definíciójával kapcsolatban is megjelent egy tervezet, mely szerint: „*A mérés a pénzügyi kimutatásokban eszközök vagy kötelezettségek (illetve az ezekben bekövetkező változások) meghatározott bázis szerinti numerikus rendezése vagy összehasonlítása más eszközökkel vagy kötelezettségekkel (illetve más eszközökben bekövetkező változásokkal) a bázishoz tartozó pénzügyi értékekben kifejezve, melynek eredményeként az eszköz vagy kötelezettség egy pénzügyi alapú arányskálán megfelelően elhelyezhető.*” (*IASB, 2007: p. 69*). A fenti definíció(terv) kapcsán azonban egyetértek *Whittington* (2008) megjegyzésével, miszerint bár szigorúan méréselméleti alapokon áll, de a pénzügyi kimutatások készítői és felhasználói szemszögéből nem igazán tűnik a jelenlegi definíciónál jobb (nem rosszabb) elméleti alapnak. A mérés definíciójának a megalkotásánál is a pénzügyi beszámolás céljából kell(ene) kiindulni. Valójában a mérés csak az egyik alkotóeleme a számvitel alapszabályokból kiinduló és a (tárgan értelmezett) környezetbe beágyazott modelljének.

³ „*The act of ascertaining the worth of a thing*”. Lásd pl. <http://definitions.dictionary.net/valuation>

- ⁴ Az angol számviteli terminológiában bár a könyv szerinti érték (*carrying amount*) magát az érték (*value*) szót nem tartalmazza, ennek ellenére számtalan esetben találkozhatunk az érték fogalmával (nettó realizálható érték – net realizable value, valós érték – fair value, maradványérték – residual value, használati érték – value in use stb.). A magyar számviteli szaknyelvben általánosnak tekinthető az érték megnevezés, illetve a különböző, eredetileg a „value” helyett más kifejezést használó fogalmak „érték”-kel való megfeleltetése (megtérülő érték – recoverable amount, bekerülési érték – historical cost stb.).
- ⁵ Ijiri modellje sem volt azonban előzmény nélküli, lásd: Mattessich (1957), Mattessich (1964), illetve később is többen próbálkoztak formális mérési elméletek kidolgozásával például: Vickrey (1970), Mock (1976).
- ⁶ Ijiri megkülönbözteti a besorolási (*classification*) és az oksági (*casual*) kettős könyvvitelt (megragadást). A besorolási kettős könyvvitel ugyanazt az objektumot közelíti meg két irányból, míg az oksági kettős könyvvitel két objektumot kapcsol össze az azok között lévő oksági kapcsolat (mondhatnánk gazdasági esemény) alapján. Ezt a megkülönböztetést azonban mesterségesnek érzem, hiszen a kettős megragadás, még ha „csak” besorolási értelemben nézzük is, magában hordozza az oksági folyamatot, ahogy azt a magyar szaknyelvben az eszköz-forrás fogalompár rendkívül szemléletesen leírja (ti. az eszközök finanszírozásának forrása máris megadja az oksági kapcsolatot).
- ⁷ Ugyanakkor egyet kell érteni Willet (1987) megjegyzésével is, miszerint éppen a szemléletes leíró volta miatt a modell nem bontja ki a számviteli struktúrák alapelemeit olyan mélységben, hogy szigorú értelemben vizsgálni lehessen azokat (Willet, 1987: p. 159).
- ⁸ A számviteli értékelés és a jövedelem összefüggésével kapcsolatos elméletek visszavezetnek a tőkemegtartás (*capital maintenance*) különböző elméleteihez lásd például: Break (1954), Shwayder (1969), Revsine (1981), Baricz (1994). A tőkemegtartás fogalma a jelenlegi szabályozásban is megjelenik lásd Koncepcionális Keretelvek 4.57–4.65.
- ⁹ Jóllehet a realizációs elv maga is plasztikussá válik, ha arra gondolunk, hogy a realizáció egy időpillanatot jelöl. Természetesen trivialitás – tradíció –, hogy a számviteli realizáció, kiindulva az elhatárolásalapú számviteli felfogásból, az adott tranzakció tényleges („fizikai”) teljesítését jelenti. Ugyanakkor realizáció lehet akár a pénzügyi teljesítés is, vagy akár bármely más időpont is. (Bővebben lásd: Liang (2001: p. 228).
- ¹⁰ Canning (1929) az eszközöket mint várható jövőbeni szolgáltatókat értelmezi, ebből következően az egyetlen logikus értékelésnek a jövőbeni használatukból származó beáramlások megfelelő diszkontálását tartja.
- ¹¹ Brief (1982) ugyanakkor felhívja a figyelmet, hogy bár sokan Hickset idézve érvelnek a mérlegalapú megközelítés mellett, ugyanakkor maga Hicks a bekerülésiérték-alapú számvitelt tartotta megfelelőnek, szemben különböző becslési értékelésekkel. Jameson (2005) szintén rámutat, hogy Hicks a mérlegalapú megközelítés alapján értelmezett jövedelem kiigazítása mellett érvelt. Hicks szerint az egyszerű tőkenyereségek hatását (*capital windfall effects*) ki kell emelni az időszakos jövedelemből, azáltal a jövedelem egyfajta simítását – konstans várható jövőbeni fogyasztás visszatükrözését – javasolta (Jameson, 2005a: p. 333), Jameson (2005b).
- ¹² Szintén fel kell hívni arra a figyelmet, hogy Hicks a jövedelem több – a fenti, általa 1-es számú jövedelemnek nevezett felfogáson alapuló – definícióját is kidolgozta, melyek közgazdasági háttere eltérő. (Lásd: Hicks, 1978: p. 209).
- ¹³ Vö.: „...*ama maximális értékéknél kellene definiálnunk valakinek a jövedelmét, mint amelyet egy hét alatt elfogyaszthat, mégpedig úgy, hogy a hét végén várhatóan legalább olyan kedvező helyzetben lesz, mint amilyenben a hét elején volt.*” (Hicks, 1978: p. 207)
- ¹⁴ Ahogy Homburger (1961) megállapította: „*a számviteli értékek sokkal inkább társadalomtudományi, mint természettudományos jellemzőkkel bírnak, így az értékelésnél a szubjektív elemek léte elkerülhetetlen*” (Homburger, 1961: p. 98–99).
- ¹⁵ Gouws és van der Poll (2004) az összemérés, az elhatárolás alapú számvitel, az óvatosság és a vállalkozás folytatásának elvét emeli ki, azonban ez általánosságban is érthető.
- ¹⁶ Ennek oka alapvetően az elhatárolásalapú (eredményszemléletű, naturálfolyamatokra épülő) számvitel mint mögöttes feltételezés érvényesülése. Ennek értelmében a gazdálkodó egység abban az időszakban jeleníti meg az egyes tételeket eszközként, kötelezettségként, saját tőkeként, bevételként és ráfordításként (a pénzügyi kimutatások elemeiként), amikor azok tényleges beáramlása, illetve kiáramlása megtörtént, nem pedig az azokhoz kapcsolódó pénzmozgással egy időben. Az egyes vagyonváltozások elszámolásának tehát a tényleges gazdasági jelenség az alapja, nem pedig a pénzügyi tranzakció.
- ¹⁷ Campbell (1952) általánosságban megállapítja, hogy az additivitás axiómáját nem teljesítő hozzárendelések nem nevezhetők mérésnek. Ilyen szempontból – Chambers megállapításait elfogadva – tehát a számviteli értékelés elméletileg nem nevezhető mérésnek.
- ¹⁸ Hitz (2007) szerint az információtartalom a számviteli információk „újdonosságértékére” vonatkozik és olyan információkat feltételez, (1) amelyeket a nem teljesen hatékony piacokon a pénzügyi beszámolás útján hoznak elsőként nyilvánosságra, (2) amelyek döntési relevanciával bírnak, vagyis képesek a befektetők az adott gazdálkodó egység értékével kapcsolatos várakozásait megváltoztatni.

Felhasznált irodalom

- AAA. (1971): Report of the Committee on Foundations of Accounting Measurement. The Accounting Review, Vol. 46, Committee Reports: Supplement to Volume XLVI, pp. 1+3–48.
- Abdel-Magid, M.F. (1979): Toward a Better Understanding of the Role of Measurement in Accounting. The Accounting Review, Vol. 54, No. 2, pp. 346–357.
- Alexander, S.S. (1962): Income measurement in a dynamic economy. In W.T. Baxter, & S. Davidson (szerk.), Studies in Accounting Theory. Homewood, Richard D. Irwin Inc.
- Baricz, R. (1994): Mérlegtan. Budapest: Aula.
- Barlev, B., – Haddad, J.R. (2007): Harmonization, Comparability, and Fair Value Accounting. Journal of Accounting, Auditing & Finance, 22 (3), pp. 493–509.
- Barth, M.E. (2000): Valuation-based accounting research: Implications for financial reporting and opportunities for future research. Accounting and Finance, 40, pp. 7–31.
- Beaver, W.H., – Demski, J.S. (1979): The Nature of Income Measurement. The Accounting Review, Vol. 54, No. 1, (Jan., 1979), pp. 38–46.
- Bedford, N.M. (1968): The Foundations of Accounting Measurement. Journal of Accounting Research, Vol. 6, No. 2 (Autumn, 1968), pp. 270–282.

- Berle, A.A. – Fisher, F.S.* (1932): Elements of the Law of Business Accounting. Columbia Law Review, Vol. XXXII. No. 4, pp. 573–622.
- Boros, J. – Bosnyák, J. – Kovács, E.* (szerk.). (2006). Az IFRS-ek rendszere. Budapest: MKVK OK
- Break, G.F.* (1954): Capital Maintenance and the Concept of Income. Journal of Political Economy, Vol. 62, No. 1, pp. 48–62.
- Bródy, A.* (1990): Mennyi az ennyi? – Bevezetés a gazdasági mérések elméletébe. Közgazdasági Szemle, XXXVII. évf., 5. sz., pp. 521–537.
- Cairncross, A.* (1960): Introduction to Economics. London: Butterworth
- Campbell, N.R.* (1952): What is science? London: Dover Publications Inc.
- Chambers, R.J.* (1994): Historical Cost – Tale of a False Creed. Accounting Horizons, Vol. 8, No. 1, March 1994, pp. 76–89.
- Chambers, R.J.* (1991): Metrical and Empirical Laws in Accounting. Accounting Horizons, Vol. 5. No. 4, pp. 1–15.
- Chambers, R.J.* (1998): Wanted: Foundations of Accounting Measurement. Abacus, Vol. 34, No. 1, 1998, pp. 36–47.
- Christensen, J. – Demski, J.S.* (2002): Accounting Theory: an information content perspective. Boston: McGraw-Hill.
- Dichev, I.D.* (2008): On the Balance Sheet-Based Model of Financial Reporting. Accounting Horizons Vol. 22, No. 4, pp. 453–470.
- IASB-FASB* (2008): Conceptual Framework Project, Phase C: Measurement, Milestone I Summary Report – Inventory and Definitions of Possible Measurement Bases.
- Ijiri, Y.* (1965): Axioms and structures of conventional accounting measurement. The Accounting Review, Vol. 40, No. 1, pp. 36–53.
- Ijiri, Y.* (1967): The Foundations of Accounting Measurement. London: Prentice-Hall.
- Ijiri, Y.* (1975): Theory of Accounting Measurement - Studies of Accounting Research. AAA.
- Lázár, L.* (2002): Értékek és mértékek – A vállalati erőforrás-felhasználás leképzése és elemzése hazai üzleti szervezetekben. PhD-értekezés, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem
- Liang, P.J.* (2001): Recognition: an information content perspective. Accounting Horizons, 15 (3), pp. 223–242.
- Littleton, A.C.* (1929): Value and Price in Accounting. The Accounting Review, Vol. 4 No. 3, pp. 147–154.
- Musvoto, S.W.* (2011a): Implications Of The Homomorphism Definition Of Measurement On Accounting Measurement Theory. The Clute Institute International Business & Economics Research Journal Vol. 10, No. 5, pp. 215–223.
- Musvoto, S.W.* (2011b): Introducing The Representational Measurement Project In Accounting. Journal Of Applied Business Research 27 (5), pp. 97–112.
- Ohlson, J.A.* (1995): Earnings, Book Values, and Dividends in Equity Valuation. Contemporary Accounting Research 11, pp. 661–687.
- Orbach, K.N.* (1978): Accounting as a Mathematical Measurement Theoretic Discipline. PhD Dissertation, Texas A&M University.
- Paton, W.A. – Littleton, A.C.* (1940): An Introduction to Corporate Accounting Standards. Sarasota: American Accounting Association
- Peasnell, K.V.* (1982): Some formal connections between economic value and yields and accounting numbers. Journal of Business Finance and Accounting 9, pp. 361–381.
- Peloubet, M.E.* (1935): Is Value an Accounting Concept? Journal of Accountancy, Vol. LIX., No. 3, pp. 205–223.
- Revsine, L.* (1981): A Capital Maintenance Approach to Income Measurement. The Accounting Review, Vol. 56, No. 2, pp. 383–389.
- Shortridge, R.T. – Smith, P.A.* (2009): Understanding the changes in accounting thought. Research in Accounting Regulation 21, pp. 11–18.
- Shwayder, K.* (1969): The Capital Maintenance Rule and the Net Asset Valuation Rule. The Accounting Review, Vol. 44, No. 2, pp. 304–316.
- Smith, P.A. – Reither, C.L.* (1996): Comprehensive Income and the Effect of Reporting It. Financial Analysts Journal, Vol. 52, No. 6, pp. 14–19.
- Staubus, G.J.* (1985): An Induced Theory of Accounting Measurement. The Accounting Review, Vol. 60, No. 1, pp. 53–75.
- Stevens, S.S.* (1946): On the Theory of Scales of Measurement. Science, New Series, Vol. 103, No. 2684, pp. 677–680.
- Tippet, M.* (1978): The Axioms of Accounting Measurement. Accounting and Business Research, Autumn 1978, pp. 266–278.
- Vehmanen, P.* (2007): Measurement in accounting and fair value. In P. Walton (Szerk.), The Routledge Companion to Fair Value and Financial Reporting (p. 152–180). London: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Vickrey, D.W.* (1970): Is Accounting a Measurement Discipline? Accounting Review, 45 (4), pp. 731–742.
- Walker, R.G. – Jones, S.* (2003): Measurement: A way forward. ABACUS, Vol. 39, No. 3, pp. 356–374.
- Wang, Y. – Buijink, W.F. – Eken, R.C.* (2006): The Value Relevance of Dirty Surplus Accounting Flows in the Netherlands. The International Journal of Accounting. Volume 41, Issue 4, December 2006, pp. 387–405.
- Willett, R.J.* (1988): An Axiomatic Theory of Accounting Measurement – Part II. Accounting and Business Research 19 (73), pp. 79–91.
- Willett, R.J.* (1987): An Axiomatic Theory of Accounting Measurement. Accounting and Business Research 17 (66), pp. 155–172.

Cikk beérkezett: 2012. 2. hó

Lektorai vélemény alapján véglegesítve: 2012. 4. hó